

IOSUD – UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

Școala doctorală de Științe Socio-Umane

TEZĂ DE DOCTORAT

**SUDUL BASARABIEI ÎN PERIOADA 1940-1954.
TRANSFORMĂRI POLITICE, ADMINISTRATIVE,
DEMOGRAFICE, SOCIALE, ECONOMICE**

Doctorand,

Cepoi V. Alona (Akchebash)

Conducător științific,

Prof. univ. dr. George-Eugen ENACHE

Seria U 3: Istorie Nr.22

GALAȚI

2022

Sfârșitul epocii sovietice a arătat că vechiul sistem comunist, chiar și în versiunile sale modificate, nu avea nicio șansă de reanimare. Aceasta a făcut posibil condamnarea dictaturii și ororilor la care au fost umiliți milioane de oameni. Au fost demarate imense programe de cercetări științifice și de colectare a memoriei vii despre una dintre cele mai sinistre pagini ale istoriei Sudului Basarabiei. Cercetarea crimelor comunismului în Ucraina demonstrează o dată în plus că valorile democrației, drepturile fundamentale ale omului pot fi reabilitate și protejate doar prin scoaterea în evidență a multiplelor fațete ale trecutului totalitar.

Actualitatea și importanța subiectului pe care ni l-am propus pentru cercetarea ce urmează derivă, din necesitatea descoperirii esenței regimului sovietic, ce s-a remarcat prin efectuarea sovietizării totale a Sudului Basarabiei. Aceasta nu a fost doar o schimbare de administrație, ci un proces mult mai complex și mai profund, efectuat prin teroare și genocid – atrocități la care au fost supuși milioane de oameni nevinovați, astăzi considerați victime ale regimului bolșevic/communist.

Relevanța studiului se datorează mai multor factori.

În primul rând, ideile existente despre evenimentele din prima și a doua etapă de sovietizare a regiunii sunt de natură cea mai generală atât în conștiința publică, cât și în discursul științific. Acest lucru s-a datorat faptului că, pentru o scurtă perioadă, Sudul Basarabiei a cunoscut schimbări radicale semnificative prin participarea specialiștilor sovietici și „asistența” multor structuri punitive. Transformările din 1940-1941 și 1944-1954, efectuate de autoritățile marionete ale Republicii Ucrainene, în primul rând s-au

bazat pe un scenariu individualizat cu o specificitate instituțională și funcțională locală vizibilă.

În al doilea rând, interpretarea științifică a conținutului și semnificațiilor transformărilor din Sudul Basarabiei, pe baza experienței teoretice actuale în acest domeniu de cercetare, folosind o abordare interdisciplinară, ar trebui, în opinia noastră, să contribuie la de-sovietizarea conștiinței istorice a multor indivizi din Ucraina modernă care deplâng „socialismul dezvoltat”, aruncând în umbră ororile totalitarismului sovietic.

În al treilea rând, sovietizarea regiunii a fost diferită de cea din regiunile de est ale Ucrainei. Specificul structurii economice și al structurii sociale a regiunii au fost atât de clare încât rețetele canonice ale transformărilor socialiste au fost ajustate și adaptate acestuia. Întrucât în teză se atrage atenția necesității de cercetare a modernizării socialiste, care s-a desfășurat neliniar și a avut un specific regional remarcabil păstrând în același timp fundamentele axiomatiche ale „construirii socialismului”, precum: industrializarea, colectivizarea, revoluția culturală.

Cu toate acestea, în următoarele două generații, comuniștii nu au reușit să schimbe complet mentalitatea locală. Deși, privind în perspectivă, profitând de secole de modelul conformist de comportament dezvoltat, autoritățile sovietice în ansamblu au avut un succes destul de mare în recrutarea aliaților din rândul populației locale.

Scopul principal al studiului este de a releva factorii obiectivi și subiectivi, mecanismele de implementare, consecințele istorice ale sovietizării a Sudului Basarabiei în 1940-1941 și în perioada 1944-1954.

Subiectul cercetării – direcțiile, componentele, mecanismele, consecințele sovietizării preventive și totale a regiunii Ismail, precum și strategia și tactica relevante ale puterii de stat și de partid a URSS și RSSU.

Suportul metodologic și teoretico-științific. În elaborarea lucrării ne-am condus de principiile metodologiei contemporane: istorismul, sovietizarea este studiată în procesul dezvoltării sale istorice; obiectivismul, evenimentele sunt descrise obiectiv, sub aspect științific; principiile fundamentale ale dialecticii (unitatea și lupta contrariilor) ne-a ajutat să depistăm acele contradicții care existau în societatea sovietică; în baza principiului sistemic de organizare a informațiilor, evenimentele sunt prezentate, fiind sistematizate într-o ordine logică. De asemenea, ne-au ajutat să ne orientăm în cercetarea problemei noastre așa principii ca: raționalismul, logica științei, principiul raportării trecutului la prezent, principiul umanismului. În cadrul cercetării s-au utilizat următoarele metode: metoda istorică, ne-a permis prin cercetarea procesului de instaurare, consolidare și prăbușire a regimului comunist de ocupație să scoatem în evidență factorii care au contribuit la sovietizarea regiunii; metoda instituțională, care ne-a ajutat să efectuăm o analiză a spectrului politic al problemei cercetate, prin prisma activității unor asemenea instituții ca – PC(b)U și PCUS; metoda analizei sistemice, datorită căreia, a fost discutată problema unicității caracteristicilor principale a sovietizării prin nivele diferite de putere.

Cadrul cronologic al tezei acoperă perioada 1940 – 1941, 1944 – 1954.

Aria geografică ale lucrării cuprinde Sudul Basarbiei (regiunea Akerman, în continuare regiunea Ismail a RSS Ucrainene) în conformitate cu împărțirea administrativ-teritorială în perioada 1940-1941 și 1944-1954.

Studiul transformărilor socio-politice, socio-economice, culturale, educaționale și religioase din regiune se realizează prin prezentarea a unor idei.

În primul rând, a fost reinterpretat conținutul și consecințele istorice ale „planului leninist pentru construcția socialismului”, care, în ciuda schimbărilor rapide ale indicatorilor cantitativi din industrie și agricultură, au dus la degradarea regiunii din cauza distrugerii instituției proprietății private, a proletarizării țărănimii și a deformărilor mentale și valorice.

În al doilea rând, o abordare ne semnificativă din punct de vedere cognitiv sub forma unei „schimbări a polarității” este negată, atunci când evaluarea istorică se schimbă mecanic de la „plus” la „minus”, adică de la o interpretare pozitivă la negativitate.

În al treilea rând, perioada sovietică din istoria Sudului Basarbiei este foarte greu de iluminat din cauza fatalismului istoric, în contextul închis necontestat al inevitabilității și regularității transformărilor totalitare. La urma urmei, după 1991, experiența istorică a acestei perioade a câștigat un mare interes și a format o cerere publică clară pentru cercetarea și luarea sa în considerare. În același timp, studiul proceselor de sovietizare a regiunii ar trebui să fie creat pe baza libertății intelectuale, care este inerentă comunității istoricilor profesioniști ca o constantă etică.

Noutatea științifică și semnificația teoretică a studiului se regăsește atât în tematica ei cât și în metodologia bazată pe

valorificarea documentelor inedite din arhivă și utilizarea mărturiilor celor care au supraviețuit strădaniilor sovietice. Pentru prima dată în istoriografia ucraineană modernă, a fost realizat un studiu cuprinzător al etapelor de sovietizare a Sudului Basarabiei și a schimbărilor sociale sistemice cu o combinație rațională de concretizare și generalizare; au fost analizate și puse în evidență ecourile proceselor de sovietizare în memoria istorică a locuitorilor din regiune; au fost studiate noi surse din fondurile arhivelor centrale și regionale ale Ucrainei, au fost prelucrate documente de diferite niveluri – statal, regional și chiar local; au fost identificate factorii obiectivi și subiectivi ai sovietizării regiunii, detaliată caracteristică a formelor și mecanismelor de realizare a acesteia.

Rezultatele, materialele și concluziile studiului subiectului permit o abordare cuprinzătoare a soluționării unei serii de probleme ale istoriei regionale, în special în ceea ce privește transformările socio-economice din perioada sovietică în satul basarabean, reformatarea stratificării sociale și a structurii legăturilor sociale, politica bisericească și religioasă, vectorul schimbărilor în viața culturală și sfera mentală a societății. Ele pot fi utilizate în procesul educațional în predarea cursului de istorie ucraineană, istoria mondială, cursuri speciale de studii ucrainene și cunoștințe locale istorice în instituțiile de învățământ superior și secundar, întocmirea lucrărilor de sinteză privind istoria regiunii Ismail.

Fiabilitatea rezultatelor obținute este asigurată de un studiu aprofundat al istoriografiei temei, de o analiză imparțială a unei game largi de surse, de utilizarea unui set de metode complementare de cercetare care corespund scopului, subiectului și obiectivelor tezei.

Structura lucrării cuprinde subiectul de cercetare prezentat în ordine cronologică. După Introducere am analizat istoriografia tematicii, evidențiind sursele de care ne-am condus și rezultatele la care au ajuns unii savanți în domeniul de referință. În capitolele ce urmează am încercat să dam curs propriei investigații, în speranța să îmbogățim patrimoniul istoric național.

Capitolul I își propune să dezvăluie planurile de acțiune și scopurile regimului sovietic în Sudul Basarabiei din perioada 1940-1941 și 1944-1954. Sunt arătate tentativele sovieticilor de a forma o societate egalitară, proiectele de reconstrucție a tuturor nivelurilor sociale care erau întărite prin legi și directive noi. Analogic RSS Ucraineane, în Sudul Basarabiei s-a practicat forțarea maximă pentru atingerea scopurilor stabilite.

În al doilea capitol ne-am propus să prezentăm schimbările realizate în economie. Astfel, în perioada primului și al doilea val de sovietizare urmărim alterarea economiei de piață și gestionarea modelului autoritar, centralizat al economiei planificate. Capitolul descoperă și schimbările socio-demografice din Sudul Basarabiei având la bază documentele și materialele arhivelor din Ismail, Odesa și Kiev, unele inedite altele publicate.

Ultimul capitol descrie metodele de impunere populației din zonă a dogmelor marxist-leniniste menite să construiască „omul nou”. O valoare inestimabilă pentru studierea respectivei probleme prezintă materialele care mărturisesc despre „revoluția culturală”. În capitol sunt prezentate procesele de deznaționalizare și rusificare a Sudului Basarabiei. De asemenea, aplicarea sistemului sovietic al învățământului public și organizării instruirii în școală.

Concluzii. În timpul de față condamnarea comunismului este o prerogativă socială, politică, morală și intelectuală. Ucraina fiind un stat democratic, care a suferit mult în urma crimelor sovietice trebuie și poate să scoată la iveală paginile tragice și triste a secolului douăzeci. Viitorul Ucrainei depinde de reevaluarea trecutului ei, deci de pedepsirea regimului comunist ca inamic al crimelor împotriva umanității.

Subiectul Sovietizării a teritoriilor din Sudul Basarabiei este inepuizabil, avându-se în vedere amploarea, cantitativă și calitativă, a acestui fenomen.

În baza realizării acestui studiu și în conformitate cu scopul și obiectivele stabilite, am ajuns la următoarele concluzii:

1. „Societatea fericită”, creată de bolșevici, în baza unor concepții utopice și impusă prin forță și teroare altor popoare, nu putea să evolueze spre un alt final, decât acela care la avut. Cu alte cuvinte, ajungem la ideea, că prin metode inumane nu pot fi create valori umane.

2. Extinderea semnificativă a surselor documentare datorită materialelor din fondurile arhivelor centrale și locale, implicarea surselor de istorie orală, precum și utilizarea abordărilor epistemologice moderne în cercetarea problemei sovietizării Sudului Basarabiei au creat o oportunitate de generalizare și sistematizare a informațiilor disparate și adesea contradictorii, de dezvoltare a viziunii obiective privind evenimentele din zonă.

3. Prin soarta sa grea, Basarabia și basarabienii din secole întregi nu au avut parte de liniște, dar nici n-au cunoscut o forță atât de puternică ca puterea stalinistă postbelică, mecanismul dezvoltat a căreia a fost aparatul punitiv extins.

4. La baza procesului de sovietizare în Sudul Basarabiei postbelice au stat ideile marxism-leninismului. E clar că ele nu au depășit dogmatismul a celor trei componente ale planului bolșevic de „construire a socialismului”: colectivizarea, industrializarea și revoluția culturală. Deși în practică acest plan conținea moduri și algoritmi de acțiuni adaptate condițiilor locale, lăsând neschimbate principalele componente ale cursului politic corespunzător centrului.

5. Uniunea Sovietică postbelică a fost o antiteză a libertății – o „lume construită pe sclavie”. Pe baza materialelor studiate confirmăm că n-au existat niciodată mai mulți cetățeni sovietici în Gulag precum în anii de după război.

6. Frica socială și prelucrarea ideologică a populației, au ajutat regimul comunist să-și asigure râvnita liniște, pentru ca ulterior să „demonstreze” caracterul neantagonist al societății sovietice.

7. Politica social-economică sovietică, prin promovarea unei industrializări și urbanizări de tip colonial, a provocat reducerea esențială a cotei populației autohtone, degradarea statutului limbii materne, culturii și tradițiilor naționale.

8. Printre metodele de implementarea a regimului totalitar comunist în regiune se poate numi activitatea ideologică, teoretică și politico-educativă de formare a „omului nou”, constructor conștient al socialismului și comunismului. În realitate rezultatele obținute nu au satisfăcut așteptările guvernul sovietic. Prin urmare, de către autoritățile comuniste sunt coordonate acțiuni de intimidare, control și presiune. Trebuie să recunoaștem că, opoziția față de politica de sovietizare a Sudului Basarabiei în a doua jumătate a anilor '40, a fost predeterminată în mod obiectiv la înfrângere. În mod evident,

regimul totalitar avea deja o „experiență bogată” (acumulată în anii 1920 și 1930 în diferite regiuni ale URSS) de a suprima orice manifestare a opoziției, evidentă sau ascunsă, chiar latentă și ipotetică.

În perioada actuală Ucraina, alături de alte țări din Europa, a demascată și a condamnat perioada comunistă, care a deusolat națiuni întregi și a mutilat milioane de destine. S-au făcut eforturi vaste pentru a recupera memoria vie a martorilor și a supraviețuitorilor timpurilor sovietice. Un important pas în acest sens am făcut și noi dezvăluind adevărul despre Sudul Basarabiei care a avut de suferit foarte mult de pe urma tiraniei roșii din secolul trecut.

BIBLIOGRAFIE

I Izvoare

1. Inedite de arhivă:

Arhiva Centrală de Stat ale Autorităților Superioare și ale Conducerii Ucrainei [Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vshcheykh orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy)]

1. TsDAVO, F. 4648, op. 4, spr. 48
2. TsDAVO, F. R-4626, op. 2. spr. 11
3. TsDAVO, F.2, op.7, spr. 9820, spr. 4496
4. TsDAVO, F.1, op.16, spr. 587

Arhiva sectorială de stat al Ministerului Afacerilor Interne [Haluzevyi Derzhavnyi Arkhiv MVS Ukrainy (HDA MVS)]

1. Arkhiv HDA MVS, F.7, spr. 32-33; spr. 18-20, spr.10, spr.568, spr.49-51, spr. 209, spr. 336-337, spr.126-129, spr. 132-135, 137, spr.136, 138-139, spr. 155-157, spr. 238-240, spr. 163-164, spr. 169-170, 176-180

Arhiva centrală de stat a asociațiilor obștești [Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan (TsDAHO)]

1. TsDAHO, F. 263, op. 1, spr. 58286
2. TsDAHO, F. 1, op. 46, spr. 2322
3. TsDAHO, F. 1, op. 24, spr. 94

Arhiva de Stat din regiunea Odesa [Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti (DAOO)]

1. DAOO, F. P-4980, op. 1, spr. 77, spr. 3
2. DAOO, F. R-7746, op. 1, spr. 11
3. DAOO, F R-7716, op. 1, spr. 124
4. DAOO, F. R-7729, op. 1, spr. 9
5. DAOO, F. P-4980, op. 1, spr. 46, spr. 47

6. DAOO, F. R-7614 op.1, spr.1
7. DAOO, F. R-7542 op. 1, spr. 2
8. DAOO, F. R-7535, op. 1, spr. 44

**Arhiva departamentală a Oficiului SBU din regiunea Odesa
[Vidomchomu arkhivi Upravlinnia SBU v Odeskii oblasti
(Arkhib USBU v Odeskii oblasti)]**

1. Arkhib USBU v Odeskii oblasti, F. P, spr. 24189-p, spr. 24555-p, spr. 24074-p

Arhiva de Stat al SBU din regiunea Odesa [Haluzevyi derzhavnyi arkhiv SBU v Odeskii oblasti (HDA SBU)]

1. HDA SBU, F.42, spr. 57
2. HDA SBU, F.2, spr. 3
3. HDA SBU, F. 16, spr. 5
4. HDA SBU, F.42, spr. 57, spr. 62, spr. 69a, spr. 72, spr. 78, spr. 82,

Arhiva de stat din Ismail [KU Izmailskiy arkhiv].

1. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-788, op. 1, spr. 1
2. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-1679, op. 1, spr. 2
3. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-1679, op. 1, spr. 85
4. KU Izmailskiy arkhiv, F. 2007, op. 1, spr. 6
5. KU Izmailskiy arkhiv, F. 2009, op. 1, spr. 29
6. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-470, op.1, spr. 2. akr. 2, spr. 117, akr. 19, spr. 76
7. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-424, op.1, spr. 1
8. KU Izmailskiy arkhiv, F. 1444, op.1, spr. 12
9. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-1405, op.1, spr. 3
10. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-424, op.1, spr. 467
11. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-1016, op.1, spr. 9
12. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-947, op.1, spr. 3

13. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-424, op. 1, spr. 955
14. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-811, op. 1, spr. 38
15. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-1004, op. 1, spr. 10
16. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-445, op.1, spr.214
17. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-788, op.1, spr. 30
18. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-747, op.1, spr. 19
19. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-452, op.1, spr. 15
20. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-423, op.1, spr. 3
21. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-745, op.1, spr. 1
22. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-423, op.1, spr. 23
23. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-455, op.1, spr. 75
24. KU Izmailskiy arkhiv, F. R-788, op.1, spr. 75
25. KU Izmailskiy arkhiv, F.R-788, op. 1, spr. 7

Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM)

1. ANRM, F. 706, inv. 1, d. 520
2. ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 12

2.Culegeri de documente:

1. *Arhivele Naționale ale României, București, fond Ministerul de Inteme.* Direcția Administrației de Stat, 1941.
2. *Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, Documente.* Editura Polirom, 2004.
3. *Holod v Ukraini 1946-1947 rokiv. Dokumenty i materialy.* Kyiv, New-York, 1996.
4. *Istoriya stalynskoho Hulaha. Konets 1920-kh – pervaia polovyna 1950-kh hodov: Sobranye dokumentov v 7-my tomakh* .T. 1. Massovie repressyy v SSSR. Moskva, 2004.

5. *Izmailskiy derzhavnyi humanitarniy universytet: Zbirnyk dokumentiv. Tom 1.1940-1965.* Izmail, 2020.
6. Kahanovych, Lazar. *Pamiatnie zapysky rabocheho, kommunysta-bolshevyka, profsoiuznoho, partyinoho y sovetsko-hosudarstvennoho rabotnyka.* Moskva, 1996.
7. Kliuienko, Dmytro Fursenko, Leonid *Represyvna polityka stalinizmu. Arkhivni dokumenty svidchat,* Odesa. Astroprynt, 2006.
8. Khrushchev, Nykyta. *Vospomynania* Yzbr. Frahmenti. Moskva, 1997.
9. *Materialy (protokoly) stenohramy ta rishennia zasidan kolehii Ministerstva osvity URSSR.* Tom III, 1947.
10. *O vosstanovleniy na terrytoryy Bessarabyy deistviya sovetskykh zakonov o natsyonalizatsyy zemly (Ukaz ot 15 avhusta 1940 h.).* Vedomosty Verkhovnoho Soveta SSSR, № 29, 1940.
11. *Obrazovanye y razvytye Soiuza Sovetskykh Sotsyalystycheskykh Respublyk: sb. dok.* Moskva 1972.
12. *Orhani hosudarstvennoi bezopasnosti SSSR v Velykoi Otechestvennoi voine : sb. dok. T. 1 : Nakanune. Knyha pervaia (noiabr 1938 h. – dekabr 1940 h.).* M.: Knyha y byznes, 1995.
13. *Pakt Molotova-Rybbentropa y eho posledstviya dlia Bessarabyy: sb. dok.* Kyshynyov: Unyversytas, 1991.
14. *Resheniya partyy y pravytelstva po khoziaistvennim voprosam, 1917- 1967 hh. T.Z. 1941 - 1952 hh.* Moskva: Polytyzdat, 1968.
15. *Sbornyk Zakonov SSSR y Ukazov Prezydyuma Verkhovnoho Soveta SSSR.* Moskva: Hosiuryzdat, 1959.

16. *Sbornyk Zakonov Ukraynskoi SSR y Ukazov Prezydyuma Verkhovnoho Soveta Ukraynskoi SSR, 1938–1979* : v 2 t. T. 1., K.: Polytyzdat Ukraini, 1980.
17. *Sovetskyi Prydunaiskyi krai (1940–1945) : dokumenti y materiyali*. Odessa: Maiak, 1968.
18. *Sedmaia sessyia Verkhovnoho Soveta SSSR.1-7 avhusta 1940 h.*: *Stenohrafycheskyi otchet*. Moskva: Yzdanye Verkhovnoho Soveta SSSR, 1940. s. 22-32
19. *Vlast y tserkov v Vostochnoi Evrope. 1944-1953. Dokumenti rossyiskyykh arkhyvov: v 2-kh tomakh. T. 1. Vlast y tserkov v Vostochnoi Evrope. 1944-1948 hh*. Moskva, 2009.
20. *Vozziednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi. 1939–1949 rr.* : *zb. dok. i mater*. Kyiv: Derzhpolitvydav, 1949.
21. *Zbirnyk postanov i rozporiadzhen Uriadu Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky. №21-23, 31 serpnia 1940.*

3. Surse de istorie orală:

1. Interviu Ivan Yakymenko, 1923 r.n., s. Safiany Izmailskoho raionu Odeskoi oblasti.
2. Interviu Olena Sliusarenko 1945 r.n., s. Kyslytsia Izmailskoho raionu Odeskoi oblasti.
3. Interviu Klavdiia Sobolieva 1962 r.n., s. Pershotravneve, Izmailskoho raionu Odeskoi oblasti.
4. Interviu Feodora Cheban 1937 r.n., s. Pershotravneve Izmailskoho raionu Odeskoi oblasti.

5. Interviu Nadiia Seliatyna. 1933 r.n., m. Ismail Odeskoi oblasti.
6. Interviu Semen Tukuser 1938 r.n., s. Hlavany Artsyzkoho raionu Odeskoi oblasti.
7. Interviu Ivan Tkachenko 1939 r.n., s. Kozatske Bilhorod-Dnistrovskoho raionu Odeskoi oblasti.
8. Interviu Olena Tkachenko 1938 r.n., s. Kozatske Bilhorod-Dnistrovskoho raionu Odeskoi oblasti.
9. Interviu Natalia Craciun 1938 r.n. s. Priozerne Kiliiskoho raionu Odeskoi oblasti.
10. Interviu Elisaveta Akchebash 1938 r.n. s. Chervonyi Yar Kiliiskoho raionu Odeskoi oblasti.

4. Perioadice:

1. Bunykovskaia, Valentyna, Tsyryk na stsene. *Prydunaiskaia Pravda*, №7, 1946.
2. Conferința misionară a Eparhiei Cetății-Albe – Ismail, *Misionarul*, Chișinău, nr. 10-12, 1943.
3. Circulara nr. 1 din 13 august 1941. *Luminătorul*, Chișinău, nr. 7-8, 1941.
4. Chernyhovskiy, Mykhayl Patryotycheskyi spektakl. *Prydunaiskaia pravda*, №157, 1949, s.4
5. Chaikyn, Yuryi. Prekrasno sihrannii spektakl. *Prydunaiskaia pravda*, 19 avhusta 1945.
6. De ziua onomastică a P.S. Episcop Policarp. *Buletinul Episcopiei Cetatea Albă* – Ismail nr. 2, Ismail, 1943.
7. Ishchenko, Na klubnii stseni. *Prydunaiska pravda*, №2. 1952.

8. Kobeliatskyi, Volodymyr. Za novyi pidiom narodnoi tvorchosti. *Prydunaiska pravda*, №3 1951.
9. Lucrarea misionară în Eparhia Chișinăului. *Misionarul* nr. 1. Chișinău, 1942.
10. Matiushok, Mykola. Na oblasnomu ohliadi khudozhnoi samodiialnosti. *Prydunaiska pravda*, №27. 1945
11. *Prydunaiskaia pravda*. № 5(225). 6 veresnia 1944
12. Rumiantsev, Nykolai Proyskhozhdene y vred zymnykh relyhoznikh prazdnykov. *Prydunaiskaia pravda*. 6 fevralia. № 27 (107). 1941.
13. *Roșca, Sergiu*. Biserica basarabeană sub ocupație sovietică și primele realizări ale noii stăpâniri româneșt *Misionarul* nr.1. Chișinău,1942.
14. *Stalynets*, 25 kvitnia 1946

II. Lucrări generale

1. Ahafonova, Nadiia. *Stanovlennia natsionalnoi systemy osvity v Ukraini: 1917-1920*. Odessa, 2002.
2. Babii, Borys. *Istoriia derzhavy i prava Ukrainskoi RSR: 1937– 1967 rr.* Kyiv, 1967.
3. Baran, Volodymyr Tokarskyi, Basył. *Ukraina: zakhidni zemli: 1939–1941 rr.* Lviv : In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2009.
4. Baran, Volodymyr Danylenko, Viktor. *Ukraina v umovakh systemnoi kryzy (1946–1980 rr.)*. Seriiia «Ukraina kriz viky». T. 13. K., 1999.
5. Bielousov, Serhii. *Vozziednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii derzhavi*. Kyiv, 1951

6. Bobkov, Filip KGB y vlast, Moskva, 1995.
7. Bondar, Andrii *Narodna osvita i pedahohichna nauka v Ukrainskii RSR. 1917–1967*. Kyiv: Radianska shkola, 1967
8. Buhai, Nikolai. Deportatsyia narodov yz Ukraini, Belorussyy y Moldavyi. *Laheria, prynudyetlnii trud y deportatsyia*. Essen (Hermanyia), 1999.
9. . Bulei, Ion *Scurta istorie a românilor*, București: Meronia, 1996.
10. Buriak, Svitlana. Vyshcha istorychna osvita pedahohichna osvita v URSS (1945–1956 rr.). *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. Zaporizhzhia, 2004. Vyp. 40.
11. Buteiko, Anton. Kamin spotykania zneseno. *Polityka i chas*. 2003. № 8.
12. Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă, Represiuni politice, violență și rezistență în R (A) SS Moldovenească, 1924-1956*. Chișinău, 2015.
13. Cobban. *The National State and National Self-Determination*. New-York, 1969.
14. Cojocaru, Gheorghe E. *Cominternul și originile „moldovenismului”*. Chișinău, 2009.
15. Constantiniu, Florin *Intre Hitler și Stalin: Romania și pactul Ribbentrop-Molotov*, București: Danubius, 1996.
16. Dobrinescu, Valeriu F. *Basarabia în anii celui de al doilea razboi mondial (1939 – 1947)*, Iași: Institutul European, 1995.
17. Dobrinescu, Valeriu F. *Bătălia diplomatică pentru Basarabia, 1918-1940*, Editura Junimea, Iași, 1991.

18. Dolghi, Adrian. *Utilizarea argumentelor „etnografice” în disputa asupra hotarelor RSS Moldovenești*. In: Studii culturale. Vol. I. Materialele Simpozionului Național de Studii Culturale. Ediția I. Chișinău, 26 septembrie 2019.
19. Dolghi, Adrian. *Sovietizarea vieții cotidiene în R.S.S. Moldovenească (1944-1953). Istorie, Cultură și Cercetare..* Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2019, Vol. III
20. Enciu, Nicolae. *În componența României întregite. Basarabia și basarabenii de la Marea Unire la notele ultimative sovietice*, București – Brăila, 2018.
21. *Evreii din România între anii 1940-1944 Vol. III 1940-1942: Perioada unei mari restriți*. Partea a II-a. București, 1997.
22. Garthoff, Raymond L. *Military Influences and Instruments. Russian Foreign Policy. Essays in Historical Perspective. New Haven*. London, 1962.
23. Guzun, Vadim *Români condamnați în URSS: ordonațe ale securității sovietice în arhivele din Odesa, 1930-1949*. Cluj-Napoca, 2020.
24. Havrylov, Volodymyr. *Pivdennoukrainskyi vektor mihratsii kolhospnoho selianstva ukrainy u povoienni roky. Uchenie zapysky Tavrycheskoho natsyonalnoho unyversyteta ym. V. Y. Vernadskoho Seryia «Ystorycheskye nauky»*. Tom 25 (64), 2012, № 1.
25. Hladun, Oleksandr. *Narysy z demohrafichnoi istorii Ukrainy XX stolittia*. Kyiv, 2018.
26. Hryshchenko, Mykyta. *Narodna osvita v zakhidnykh oblastiakh Ukrainskoi RSR*. Kyiv: Rad. shkola, 1960.

27. Humeniuk, Tetiana. Polityko-ideolohichni chynnyky ta istorychna nauka v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (2 pol. 40-kh – kin. 50-kh rr. XX st.). *Mandrivets: zhurnal humanitarnykh studii*. Ternopil, 2011. № 5.
28. Ielenskyi, Viktor. Relihiino-suspilni zminy v postkomunistychnii Yevropi, *Liudyna i svit*, 1999, № 7.
29. *Iosif Stalin. Despre sarcinile Comsomolului*, București, Editura Tineretului a CC al UTM, 1953.
30. John, Lukacs. The Great Powers and Eastern Europe. New-York, 1953.
31. Kahanov, Yurii. *Konstruiuvannia «radianskoi liudyny» (1953–1991): ukrainska versia*, Zaporizhzhia: Inter-M, 2019.
32. Kahanov, Yurii. Dity – maibutni budivnychi komunizmu: ideolohichna kazuistyka shkilnoi osvity v Ukraini (1950-ti – 1991 rr.). T. 21. *Hrani*, 2018, № 1.
33. Koliastruk, Olha. Povsiakdenne zhyttia ukrainskoho suspilstva u pershi povienni roky. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. M. Kotsiubynskoho. Seria «Istoriia»*, 2012, Vyp. 20.
34. Konkvest, Robert. *Zhnyva skorboty. Radianska kolektyvizatsiia i holodomor*. Kyiv, 1993.
35. Koval. Kto on, myrnopolskyi predsedatel, kotoryi s ryskom dlia zhyzny spasal svoykh kolkhoznykov ot holoda? (vospomynania M.K. Kryvtsova pro holod 1946-1948). *Artsyzskye vesty*, № 93. 22 noiabria 2008.
36. Kovalenko, Yurii. *Idealni derzhavno-tserkovni vidnosyny*. Nitrahin. Kharkiv: Folio, 1996.

37. Kovpak. *Sotsialno-pobutovi umovy zhyttia naselennia v II-y polovyni XX st. (1945–2000 rr.)*. Kyiv, 2003.
38. Kozhevnykov, Fedor. *Sovetskoe gosudarstvo y mezhdunarodnoe pravo. 1917–1947 hh. (Opit ystoryko-pravovoho yssledovanyia)* Moskva, Yuryd. yzd-vo m-stva yustytssy SSSR, 1948.
39. Krasnozhon, Neonila. *Zahalnoosvitnia shkola Ukrainy v konteksti suspilno-politychnoho zhyttia (1943-1953 rr.)* : dys. ... kandydata ist. nauk: 07.00.01. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2002.
40. Krasnozhon, Neonila. Finansove zabezpechennia zahalnoosvitnoi shkoly Ukrainy (1943–1953 rr.). *Zbirnyk naukovykh prats Naukovo-doslidnoho instytutu Ukrainoznavstva*. Kyiv, 2007. T. 18.
41. Kulchytskyi, Volodýmyr. *Vkhodzhennia Halychyny, Pivnichnoi Bukovyny ta Zakarpattia do skladu Ukrainy*. Drohobych : Drohob. miska druk., 1995.
42. Kyrychuk, Volodymyr. *Istoriia derzhavnoho upravlinnia v Ukraini*. Kiev, 2001.
43. Lenin, Vladimir. Scrisoare către A. A. Bogdanov și S. I. Gusev și Către S. I. Gusev, în V. I. Lenin, Despre tineret, ediția a II-a, București, Editura Politică, 1963.
44. *Vladimir Lenin. Sarcinile Uniunilor Tineretului*. Ediția a XI-a. București, Editura Tineretului, 1959.
45. Mărgărit, Raluca. Întreprinderea socialistă: loc de producere a regimului comunist; combinatul Siderurgic Hunedoara în primele două decenii comuniste. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 2012, №12.

46. Mătreșcu, Florin. *Holocaustul Roșu*. București, 1993.
47. Mariniciu, Aurel. *Fenomenul Eufrosinia Kersnovskaya” (raport prezentat la Conferința Universitară din 10 iunie 2004, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)*.
48. *Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române*, București, 2007.
49. Marusyk, Tamara. *Zakhidnoukrainska humanitarna intelihtentsiia: realii zhyttia ta diialnosti (40–50-ti rr. XX st.)*. Chernivtsi: Ruta, 2002.
50. Moraru, Anton. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria, 1812-1993*, Chișinău, 1995.
51. Moraru, Alexandru. *Victimele terorii comuniste din Basarabia*. Chișinău, 2010.
52. *Narodnoe khoziaistvo SSSR v 1964 h. Statystycheskyi ezhehodnyk*. Moskva: Statystyka, 1965.
53. Orlenko, Victor. *Istoriia derzhavnoho upravlinnia v Ukraini*. Navch. posib. Kiev, 2001.
54. Panchenko, Petro. Pliushch, Mykola ta in. *Ukraina: druha polovyna XX st. : narysy istorii* Kyiv, 1997.
55. Panchenko, Petro Baranovska, Nataliia Padalka, Serhii ta in. *Istoriia Ukrainy XX – poch. XXI st.: navch. posib. K. : Znannia*, 2004.
56. Pashchenko, Volodymyr . *Pravoslavia v novitnii istorii Ukrainy*. Poltava, 1997, *Istoriia religii v Ukraini V 10 t Pravoslavia v Ukraini T 3*. K, 1999.
57. Pasat, Valeriu Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940-1950, M., ROSSPEN,

2006. (Cartea este o traducere în limba română și o completare a primei lucrări, din 1994)
58. Pavlenko, Mykola. *Administratsiiei dopomohy i vidbudovy pry Orhanizatsii Obiednanykh Natsii*. Entsyklopediia istorii Ukrainy. Kyiv, 2003.
59. Petrencu, Anatol. *Basarabia în al doilea război mondial 1940–1944*. Chișinău, 1997.
60. Petrov, Nicolae *Stalin i organy NKVD-MGB v sovetizatsii stran Tsentral'noy i Vostochnoy Evropy. 1945–1953 gg*, teza de dr. în istorie. Amsterdam, 2008.
61. Polian, Pavel. *Ne po svoei vole: ystoryia y heohrafiia prynudytelnykh myhratsyi v SSSR*. Moskva: O.H.Y. Memoryal, 2001.
62. Pelin, Pavel, Poligonul. *Viața Satului, nr.19 (4684)*, p.3. 1991
63. Popescu, Ion Ungureanu, Constantin. *Români din Ucraina între trecut și viitor*. Oradea: Primus, 2010.
64. Popp, Ruslana. Ideological-Propaganda Policy of the Soviet System in the Western Regions of Ukraine in 1944 – 1953 (According to the Materials of Drohobych Region). *Skhidnoievropeiskyi istorychnyi visnyk*. 2018, Vyp. 8.
65. *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh –seredyna 1950-kh rr.)* Kn. 2, ch. 3. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2010.
66. *Relihiia i suspilstvo v Ukraini: faktory zmin. Materialy mizhnarodnoi konferentsii 15-16 travnia 1998*. Kyiv, 1998.
67. *Resheniia partyy y pravytelstva po khoziaistvennim voprosam, 1917- 1967 hh. T.Z. 1941 - 1952 hh*. Moskva: Polytyzdat, 1968.

68. Romanets, Leonid. *Vchyteli zahalnoosvitnikh shkil URSS pisliavoiennoho periodu (1945 – druha polovyna 1950-kh rokov): sotsialnyi status ta povsiakdenne zhyttia*: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Cherkasy, 2010.
69. Romanets, Leonid. Orhanizatsiia ta zmist navchalno-vykhovnoi roboty v zahalnoosvitnikh shkolakh povoiennoi Ukrainy (1944 – seredyny 1950-kh rr.). *Osvita, nauka i kultura na Podilli. T. 22: Zbirnyk naukovykh prats.* Kamianets-Podilskyi, 2015.
70. Rublov, Oleksandr Chernenko, Yurii *Stalinshchyna y dolia zakhidnoukrainskoi intelihentsii 20-50-ti roky XX st.* Kyiv, 1994.
71. Rybak, Ivan. *Sotsialna infrastruktura ukrainskoho sela: zminy, trudnoshchi, problemy (20-ti – pochatok 90-kh pp. XX st.)*, Kyiv, 1997.
72. Serhiichuk, Volodymyr. *Etnichni mezhi i derzhavnyi kordon Ukrainy.* Kyiv, 2000.
73. Shapoval, Yurii. *Ukraina XX stolittia: Osoby ta podii v konteksti vazhkoj istorii.* Kyiv: Tsentr istorii politolohii instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy, Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut im. Hryhoriia Skovorody, 2001.
74. Shestakov, Vladymyr. *Sotsyalno-ekonomycheskaia polytyka Sovetskoho hosudarstva v 1950-e-seredyne 1960-kh hodov.* Moskva, 2006.
75. Shkarovskyi, Mihail. *Stalynskaia relyhyoznaia polytyka y Russkaia Pravoslavnaia Tserkov v 1943-1953 hodakh.* *Acta Slavica Iaponica* 27, 2009.

76. Shlikhta, Natalia. *Istoriia radianskoho suspilstva: navchalnyi posibnyk*. K.: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2010.
77. Shmorh, Cerhei *Yzmayl v ystorycheskykh ocherkakh y dokumentakh*, Yzmayl, 2021.
78. Siruk, Natalia. *Osoblyvosti suspilno-politychnoi sytuatsii v Ukraini (druha polovyna 40-kh – pochatok 50-kh rr. XX st.)*. Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Istorychni studii, 2010.
79. Skakun, Mykola . Pytannia ideino-politychnoi roboty v orhanizatsii navchalnoho protsesu na yurydychnomu fakulteti Lvivskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka (1944 – ser. 1950-kh rr.). *Naukovi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Lviv, 2013. № 3.
80. Slyvka, Yurii. *Lavrentii Beriia i Ukraina. 1953 rik*. L.: Halytska vydavnycha spilka, 2005.
81. *Sotsialna infrastruktura ukrainskoho sela: zminy, trudnoshchi, problemy (20 – pochatok 90-kh rr. XX st.)*. NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy. Kyiv, Ridnyi kraj, 1997
82. Soskovets, Liubov. Soveti po delam relyhyi kak provodnyky hosudarstvennoi polytyky v otnoshenyy tserkvy. *Yzvestiya Tomskoho polytekhnycheskoho unyversyteta*, t. 312, Tomsk, 2008, №6.
83. Stan, Constantin Gaiță, Alexandru. Biserica Ortodoxă Română din Basarabia și Bucovina de Nord în anii 1940-1941, *Destin românesc*. Chișinău–București, 1997, nr. 3
84. Starushenko, Hleb. *Pryntsyp samoopredeleniia narodov y natsyi vo vneshnei polytyke Sovetskoho hosudarstva : (yst.-pravovoi ocherk)*. Moskva, 1960.

85. Tătărescu, Gheorghe. *Mărturii pentru istorie, ediție îngrijită de Sandală Tătărescu-Negropontes. Cuvânt de Nicolae-Șerban Tanașoca*. București, 1996.
86. Tytarenko, Olena. Normatyvno-pravove rehuliuвання kulturnoi sfery v Ukrainskii RSR u poivoiennyi period. *Pravovi chasopys Donbasu*, 2019, № 3 (68).
87. Ulitova, Nadiia, *Osnovni tendentsii ta protsesy u spravi vidnovlennia diialnosti zakladiv osvity v poivoiennii Ukraini*. Chornomorskyi litopys. Mykolaiv, 2012, Vyp. 6.
88. Veselova, Oleksandra, *Holodomory v Ukraini 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947: Zlochyny proty narodu*. Kyiv, 2000
89. Veselova, Oleksandra. Ukrainske suspilstvo v 1945–1953 rr. : ideolohizatsiia po-stalinsky. *Istorychnyi zhurnal*, 2005, № 1.
90. Vernon, Aspaturian *The Union Republics in Soviet Diplomacy. A Study of Soviet Federalism in the Service of Soviet Foreign Policy*. Geneva ; Paris : Librairie E. Droz & Librairie Minard, 1960.
91. Viedienieiev, Dmytro. *Polityka radianskoi derzhavy iz znyshchennia pravoslavnykh khramiv v Ukraini: mekhanizm ta dukhovno-kulturni naslidky (1920-ti – 1965 rr.)*. Natsionalna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstvy, 2019.
92. Vlasov, Valerian. *Visshye y tsentralnie orhani hosudarstvennoho upravleniia SSSR, soiuznykh y avtonomnykh respublyk*. Moskva, 1955.
93. Volkov, Serhei Emelianov, Yuryi. *Do y posle sekretnykh protokolov*. M.: Voennyizdat, 1991.

94. Voronov, Ihor Yurii Pyliavets. *Holod 1946-1947 rr.* Kyiv: Znannia, 1991.
95. Vronska, Tamara. *Oblychchia vyzvolenykh mist Ukrainy pislia okupatsii i zhyttievi stratehii horodian (1943–1945 rr.)*, Kn. 2, K.: Naukova dumka, 2011.
96. Vynnychenko, Ihor. *Ukraina 1920–1980-kh: deportatsii, zaslannia, vyslannia.* Kyiv, 1994.
97. Warth, Robert. *Russia in World Politics.* New York, 1964.
98. Yakobchuk, Nadiia. *Ukrainske suspilstvo u povoienni period (1945–1953 rr.): sotsialnyi vymir i povsiakdennist. Viiskovo-istorychnyi merydian. Elektronnyi naukovyi fakhovyi zhurnal*, T.2, 2019, Vyp.24.
99. *Ystoryia sotsyalystycheskoi ekonomyky SSSR: V 7 t., T. 6,* Moskva , Nauka, 1980.
100. *Ystoryia mist i sil Ukrainskoi RSR. Odeska oblast. K.: AN URSR,* 1969.
101. *Ystoryia natsyonalno-hosudarstvennoho stroytelstva v SSSR (1917–1978 hh.)v 2 t. T. 2.: Natsyonalno-hosudarstvennoe stroytelstvo v SSSR v peryod sotsyalizma y stroytelstva kommunyzma (1937–1978 hh.). AN SSSR, Yn-t ystoryy SSSR M. Misl,* 1979.
102. *Ystoryia hosudarstva y prava SSSR: Uchebnyk, Moskva,* 1981.
103. *Ystoryia narodnoho hospodarstva Ukrainskoi RSR: U 3 t., 4 kn. AN URSR; In-t ekonomiky. K.:Nauk. dumka,* 1983-1987.
104. *Ystoryia evanhelskykh khrystyan-baptystov v SSSR.* Moskva, 1989.

105. *Ystoryia ukrainskoho selianstva: Narysy v 2-kh tomakh.* K.: Nauk. dumka, 2006.
106. Yurchuk, Vasyl. *Kommunistycheskaia partyia vo hlave vsenarodnoi borbi za vosstanovlenye y rozvytye narodnoho khoziaistva Ukraini 1945-1950.* K, 1986.
107. Yurchuk, Vasyl. *Kulturne zhyttia v Ukraini u povienni roky svitlo i tini.* K, 1995.
108. Zubkova, Elena. *Poslevoennoe sovetskoie obshchestvo: polityka y povsednevnost. 1945–1953.* Moskva, 1999.
109. Zuban, Oksana. *Borotba komunistychnoi partii Ukrainy za rozvytok narodnoi osvity ta pidhotovku kadriv dlia narodnoho hospodarstva (1945–1952).* Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu, 1967.

II. Lucrări speciale

1. Bachynskiy, Anatol. *V seme sovetskoii: Sotsyalistycheskoe stroytelstvo v prydnayskyykh zemliakh Ukraynskoii SSR.* Kyev-Odessa, 1984.
2. *Basarabia 1812-1947. Oameni, locuri, frontiere.* Muzeul Național de Istorie a României, Institutul Cultural Român. București, 2012.
3. Bajan, Oleg. *Deportatsii naseleennia Ukrainy v druhii polovyni 1940-kh na pochatku 1950-kh rokov: statystychnyi aspekt.* Poltavski istorychni studii. Yuvileinyi zbirnyk na poshanu Viktora Revehuka, Poltava, 2013.
4. Beliaev, Andriy. *K 60-letiyu deportatsyy bessarabtssev. Sobesednyk Yzmayla.* 2001. № 65.

5. *Borba trudiashchyksia Bessarabyy za svoe osvobozhdenye y vossoedynenye s sovetskoi rodynoi (1918–1940 hh.)* Kyshynev: Kartia Moldoveniaske, 1970.
6. Cașu, Igor, „Gulagul basarabeian: represiuni, deportări și foamete, 1940-1941, 1944-1951”. In Ruxandra Cesereanu et al., *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*. Iași: Polirom, 2006.
7. Cașu, Igor. Was the Soviet Union an Empire? A View from Chișinău. „*Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regimes*”, vol. 1, 2012. nr. 1-2
8. Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924-1956*. Chișinău, 2014
9. Chifu, Iulian. Basarabia sub ocupație sovietică și tentativele contemporane de revenire sub tutela Moscovei. Chișinău: Cartdidact, 2001.
10. Drozdov, Viktor. Stvorennia radianskoho mifu pro Izmail yak «misto rosiiskoi boiovoi slavy» v povoiennyi period. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 2021, Vyp. 52.
11. Drozdov, Viktor. Orhanizatsiia ahitatsiino-propahandystskoi roboty v Izmailskii oblasti URSR u 1944–1945 rr. *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*, 2021, Vyp. 9.
12. Enache, George. *Mărturisiri înaintea mării ăncercări: Conferințe preoțești din Episcopia Cetății Albe-Ismail (iulie 1944)*. Chișinău, 2018.

13. Hakman, Serhii. *Dyplomatychna kryza 1939 r. i pryiednannia Bessarabii ta Pivnichnoi chastyny Bukovyny do SRSR : konspekt leksii*. Chernivtsi: Ruta, 2005.
14. *Holodomor 1932-1933, 1946-1947 rokiv. Pamiat narodu. Izmailska raionna derzhavna administratsiia*. Izmailska rada, 2009.
15. Hordiienko, Viacheslav Hordiienko, Halyna. Dity v Izmailskii oblasti pid chas holodu 1946-1947 rr. *Eminak*, 2018. № 2(1)
16. Hrekova, Iryna. *Kolektyvizatsiia ta rozkurkuliuvannia 1948 r. v bolharskykh selakh Pivnichnoho Prychornomia* T. 13. Pytannia istorii Ukrainy, 2010.
17. Ilin, Oleksii. Demografichni protsesy v mistakh Izmailskoi oblasti URSS u poviennyi period. *Naukovi visnyk Izmailskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu*, 2021, Vyp. 50.
18. Ilin, Oleksii. Shkilna osvita yak zasib ideolohichnoho vplyvu na miske naselennia Izmailskoi oblasti URSS (1944-1954 rr.). *Historical Review*, 2019, Vol. 1(53).
19. Ilin, Oleksii. Antyradianski nastroi miskoho naselennia Izmailskoi oblasti URSS u poviennyi period (1944-1954). *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka* T. 3, 2020, № 146.
20. Ilin, Oleksii. Demografichni protsesy v mistakh Izmailskoi oblasti URSS u poviennyi period. *Naukovi visnyk Izmailskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu*, 2021, Vyp. 50.

21. Khadzhyradieva, Valentina. Ahrarni peretvorennia v Bessarabii v 1940-1941 rr. *Ukrainskyi selianyn*. 2004. Vyp. 8.
22. Kriuchenkova, Nataliia. Vplyv diialnosti kulturno-prosvitnikh zakladiv na povsiakdenne zhyttia naselennia Izmailskoi oblasti URSS u druhii polovyni 40-kh. rr. XX st. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 2021, Vyp. 50.
23. Lavric, Aurelian. Politica de represiune a regimului sovietic în Sudul Basarabiei și în Nordul Bucovinei: 1940-1941, 1944-1945. *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)*. 2012, nr. 4(54).
24. Lazarev, Artem. *Hod 1940 – prodolzhenye sotsyalystycheskoi revoliutsyy v Bessarabyy*. Kyshynev: Kartia Moldoveniaske, 1985
25. Lebedenko, Olexandr Tychyna, Anatolio *Ukrainske Podunavia: mynule ta suchasne* . Odesa, 2002.
26. Lunova, Olha. *Politychni ta sotsialno-ekonomichni zminy v Prydunaiskomu kraii Ukrainy: 1940-1941: dys...kand. ist. nauk*. Odesa, 2012.
27. Mihailuța, Micola. *Represiunea clerului ortodox din sudul Basarabiei (1940-1944 și 1944-1945)*. Editura Enciclopedică, București, 2008
28. Mykhailutsa, Mykola. Pivdenna Bessarabiia: rik radianizatsii i pershi dni viiny. *Kraieznavstvo*, 2011. №2.
29. Mykhailutsa, Mykola. *Pravoslavna tserkva na Pivdni Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny (1939 - 1945)*, Odesa: VMV, 2008.

30. Novosivskiy, Ivan. *Narys istorii prava Bukovyny i Basarabii*. New-York; Paryzh; Sydnei ; Toronto, 1986.
31. *Odesskyi martyroloh: Dannie o repressyrovannikh Odessi y Odesskoi oblasti za hodi sovetскоi vlasty. T.3. Ystoryko-memoryalnoe yzdanye. Odessa: OKFA, 2005.*
32. Olaru-Cemîrtan, *Viorica. Deportările din Basarabia: 1940-1941, 1944-1956*. Chişinău, 2017.
33. Petrencu, Anatol. *Basarabia în al doilea război mondial 1940–1944*. Chişinău, 1997.
34. *Reabilitovani istoriiei. Odeska oblast: Knyha persha*. Uporiadnyky L.V. Kovalchuk, E.P. Petrovskiy. Odessa: AT «Plaske», 2010.
35. Saka, Serafim *Basarabia în Gulag*. Chişinău, 1995.
36. *Shchepky dlia stalynskoho kostra (Repressyy 1948 h. v Suvorovo)* Prydunaiskye vesty. 2008. 11 sentiabria. s. 4-7.
37. Shytiuk, Mykola. *Masovi represii proty naseleennia Pivdnia Ukrainy v 20-50-ti roky XX st.* Kyiv: Tetra, 2000.
38. Stan, Constantin I. Gaiţă, Alexandru. *Biserica Ortodoxă Română din Basarabia și Bucovina de Nord în anii 1940-1941. Destin românesc*. Chişinău–Bucureşti, 1997. nr. 3
39. Suveică, Svetlana. *Loialitate în perioada extremelor: funcţionarii publici din Basarabia în perioada celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945)*. *Plural*. Vol. 7, 2019, no. 1
40. .Şişcanu, Ion *Raptul Basarabiei 1940*. Chişinău, 1993.
41. Şişcanu, Ion. *Deşărânirea bolşevică în Basarabia*. Chişinău: Adrian, 1994.

42. Șișcanu, Ion. Instaurarea regimului sovietic în Basarabia, 1940, 1944-1945. In 6 martie 1945, Începuturile comunizării României, București: Enciclopedică, 1995.
43. Șișcanu, Elena. Represiunile bolșevice împotriva țăranilor basarabeni între anii 1944 și 1948. *Analele Sighet 3: anul 1946 – începutul sfârșitului (instituții, mentalități, evenimente). Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetul Marmației, 7-9 iunie 1996*. Fundația Academia Civică, 1996.
44. Șișcanu, Ion. *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*. Editura Civitas, Chișinău, 2007.
45. Tatarko, Iryna. Bolharski sela Izmailskoi oblasti URSS v period kolektyvizatsii (druha polovyna 40-50-ti rr. KhKh st.). *Yevropeiski istorychnistudii*, 2015, Vyp. 2
46. Telpys, Yurii. *Raskulachyvanye 1948 hoda v bolharskykh selakh Yzmaylskoi oblasti (po materyalam Bolhradskoho, Novo-Yvanovskoho y Tarutynskoho raionov)*, *Ystoryia y kultura bolhar y hahauzov Moldovi y Ukraini (Sbornyk statei k 100-letyiu so dnia rozhdnyia Y.Y. Meshcheriuka*. Kyshynev, 1999.
47. Telpys, Yurii. Holod 1946–1947 hodov v Prydunaiskom krae. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. Izmail, 2000. Vyp. 8.
48. Tokyoi. Vozrozhdenye: K 45–letyiu vossoedynenyia Prydunaiskykh zemel s sovetskoi Ukrainoi. *Sovetskyi Yzmayl*. 1985. 6 yiunia.
49. Tserkovna, Vira. Izmail teatralnyi v 1946-1960-ti roky (za materialamy mistsevoho arkhivu). *Naukovyi visnyk*

- Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 2019
Vyp. 46.
50. Tserkovna, Vira. Rehionalna presa yak zasib formuvannia radianskoi identychnosti u pisliavoienni roky (za materialamy hazety «Prydunaiska pravda»). *Zbirnyk naukovykh prats.* Izmail, 2021.
 51. Tserkovna, Vira. Kulturno-mystetske zhyttia izmailshchyny u 1945-1953 rr. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 2021, Vyp. 52.
 52. Tsyhanenko, Liliia. Kollektivyzatsiia v Prydunave (1940-1941, 1946-1947): etapi, metodi realizatsyy, posledstvyia. *Perspectivetele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației.* Cahul, 2020, Vol.7, Partea 2.
 53. Tsyhanenko, Liliia. Represii proty yevreiskoho naselennia Pivdennoi Bessarabii (cherven 1940 – cherven 1941 rr.), *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 2020. Vyp. 50.
 54. Tsyhanenko, Liliia. *Stanovlennia istorychnoi osvity v Podunavi (1940-1950 rr.)*. Dunaiski naukovy chytannia: yevropeiskyi vymir i rehionalnyi kontekst: mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, m. Izmail, 15-17 zhovtnia 2015 r. Izmail, 2015.
 55. Tsyhanenko, Liliia. Prykhovana deportatsiia abo vyselennia pid pryvodom borotby z kurkultvom (na materialakh s. Suvorove, Izmailskoi oblasti, 1948 r.). *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 2021, Vyp. 55.
 56. Tsihanenko, Lylyia. Transformatsiia etnycheskoho sostava naseleniia ukraïnskoho Podunavia: k voprosu o pereseleny

- moldavan/rumin pereselenyy moldavan/rumin na Dalnyi Vostok (1947-1949 hh.). *Plural: History, Culture, Society*, vol.9, 2021, nr. 1.
57. Țăranu, Mariana. *Scrisori către Stalin sau Spovedaniile celor ocupați (1947–1953)*. Chișinău: Pontos, 2014.
 58. Țurcanu, Ion. Scurte informații despre Basarabia și Bucovina în a doua jumătate a anului 1940. *Patrimoniul*, 1991, nr. 1
 59. *Ukrainske Prydunavia u svitli humanitarnykh doslidzhen: Do 75-richchia Izmailskoho derzhavnoho gumanitarnoho universytetu*. Izmail: Smyl, 2015.
 60. Verkhovtseva, Iryna. Selo Pivdennoi Bessarabii v umovakh radianizatsii kraiu. *Ukrainskyi selianyn*, 2010, №12.
 61. Verkhovtseva, Iryna. Kolektyvizatsiia silskoho hospodarstva u Podunavi: aharno-kulturni aspekty. *Hurzhiivski istorychni chytannia*, 2011, №4.
 62. Verkhovtseva, Iryna. Ukrainske Prydunavia: etnosotsiokulturnyi landshaft. *Rehionalna istoriia Ukrainy : zbirnyk naukovykh statei*, 2016. Vol. 10.
 63. Verkhovtseva, Iryna. *Etnichni kultury Ukrainskoho Podunavia v umovakh radianizatsii kraiu. Naukovi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. Izmail, 2010, Vyp. 29.
 64. Zudov, Yurii. «Kratkyi ocherk ystoryy piatydesiatnycheskoho dvyzheniia». [http:// www. lib. csu. ru/vch/1/2003_02/009. pdf](http://www.lib.csu.ru/vch/1/2003_02/009.pdf).